

РЕЗИМЕ

Експанзија система високошколског образовања у САД после II светског рата може се објаснити деловањем три историјске тенденције: повећана тражња за техничким, службеничким и другим white collar вештинама у корпоративном и државном сектору, пролетаризација white collar радника чије су привилегије и прерогативи усклађивани са циљевима профита и контроле корпоративног предузећа и, најзад, захтеви омладине из радничке класе и мањина за проширеним приступом вишем образовању. Традиционални високошколски систем који је био одговарајући за образовање економске елите, морао се сада прилагодити новом таласу студената који ће заузети радна места средњег нивоа и мале друштвене моћи у корпоративној привреди. Била је потребна појачана стратификација white collar радне снаге и она се ослонила на школске дипломе у циљу легитимисања те стратификације. *Community College Movement* био је адекватан одговор на ове потребе.

Према мишљењу аутора који припадају правцу који социолози образовања уобичајено називају „Теорија кореспонденције” (*Correspondance Theory*)¹, основна структурална карактеристика америчког образовног система је готово савршен склад између друштвене организације школовања и друштвене организације рада. Но, потпуније разумевање школовања захтева да се, осим знања о главним друштвено-економским ефектима образовања и о структуралним механизмима који их производе, анализира и динамика образовног система. Познавање начина промене школског

¹ Најугицајније дело у оквиру ове теоријске оријентације је S. Bowles, H. Gintis, *Schooling in Capitalist America*, Routledge and Kegan Paul 1976, London & Henley. Веома добар сажет приказ може се наћи у M. Haralambos (2002): *Sociologija – teme i perspektive*, Zagreb, Golden marketing, с. 786–791. Вид. такође и М. Филиповић: *Образовање, коиницивне способности и неједнакости урхода*, Социологија 4/2001, с. 333–344.

система обogaђује притом и разумевање кореспонденције између образовања и економског живота.

Циљ овог рада јесте осветљавање друштвено-историјског контекста „треће велике прекретнице” у историји америчког школства: експанзије високо-школског образовања 60-тих година прошлог века.²

Пре две стотине година, установе високог образовања постојале су као „уздигнута културна заједница” смештена на периферији у односу на „main stream” друштва и привреде. У тим „аристократским бастионима” (Harvard, Yale, William and Mary) у којима је одржавана традиција класичне учености, образовани су они малобројни који ће ући у стручњачка занимања (learned professions) или они „наклоњени завереничкој интелектуалној потрошњи богатих класа”. Чак и међу члановима економске елите тога доба, похађање факултета било је пре изузетак него правило, културни луксуз, а не друштвена неопходност.³

Више образовање било је од сасвим маргиналног значаја за процес којим се економски поредак репродуковао и проширивао. Данас, међутим, колеџи и универзитети играју „... круцијалну улогу у производњи радне снаге, репродукцији класне структуре и перпетуацији доминантних вредности друштвеног поретка”. (Bowles, Gintis 1976: 202)

Настављена експанзија корпоративног и државног сектора америчке привреде после Другог светског рата имала је два главна ефекта : независне категорије („self-employed”) постале су маргиналне за привреду⁴, а са

² Прву велику прекретницу („turning point”) у историји америчког школства обележио је, у периоду између 1830. и Грађанског рата, *Common School Movement*, чији је главни резултат био – увођење јавног, бесплатног и обавезног основног школовања, најпре на североистоку (Massachusetts, Pennsylvania, New York итд), а затим у целој земљи. Период од раних година „Progressive Era” до Велике депресије (1890–1930) представља другу велику прекретницу и такође је обележен снажним друштвеним покретом – *Progressive Education Movement*, који је био саставни део транзиције из фабричког у корпоративни капиталистички систем. У његово наслеђе спада централизација и бирократизација школског система, претварање high school из елитне у масовну институцију, стандардизација, тестирање и усмерено образовање. Прогресивизам се показао веома успешном снагом у произвођењу радне снаге адекватне за растући корпоративни поредак и у „рационализацији” процеса репродукције класне структуре модерног индустријског друштва.

³ Само 1,7% популације САД старости од 18–21 године било је 1870. уписано у установе вишег образовања. На крају II светског рата то је било нешто мање од 20% исте популације, а почетком 70-тих година овог века то је више од 40%. Ово кретање паралелно је промени владајућих идеологија о улози универзитетског образовања, која би се могла сликовито описати као кретање од „ivory tower” до „social service station”.

⁴ Процент независних (self-employed) предузетника и стручњака опао је за стотинак година са 40% на 10% економски активне популације, а проценат менаџера и стручњака у намамном односу послодавца над запосленима се уседмостручио. (Bowles, Gintis 1976:204).

друге стране, појавили су се потпуно нови профили радних места – технички, ниже надзорни, службеничко-услужни, и заузели средишње место у структури радне снаге. Експанзија капитала, највише кроз акумулацију великих корпорација захтевала је интеграцију нових white collar радника у доминантни најамни (wage – labour) систем. Та интеграција била је праћена фрагментацијом њихових вештина, на начин веома сличан оном који је примењен код високо-квалификованих занатских радника крајем 19. века у процесу извлачења њихове контроле над фабричком халом.⁵ Диференцијација радне снаге је истовремено значила и стратификацију, а она се, за потребе легитимације новог поретка, ослонила на школске дипломе. „Компартиментализација” white collar вештина постала је суштински аспект „divide et impera” стратегије за контролу радне снаге. Чак и у добро плаћеним пословима високог статуса, дискрециона права и партиципација запослених („аутономија”) се све више ограничавају. Истовремено, стварање резервне армије незапослене или „подзапослене” високо образоване радне снаге (чији су све несигурнији послови углавном „испод нивоа” знања и способности које та радна снага поседује), делује као критични потпорни стуб моћи .

Случај наставничког посла је добар пример промена које су се догодиле. Са довољно живом имагинацијом, подучавање би било могуће замислити као релативно интегрисан, неотуђени рад, у коме је наставник у директном контакту са својим „материјалом”, има бар умерену контролу над сопственим радом, и могао би чак да одржава илузију о својој друштвеној корисности. Али и тај посао је претрпео знатне промене. Борба за ефикасност образовног система из 20-тих година водила је ка примени

⁵ Све до 90-тих година 19. века КВ радници (*skilled workers*) су имали значајну моћ унутар предузећа. У многим индустријама, они су колективно задржали контролу над фабричком халом, често сами унајмљујући своје помоћнике и, што је још важније, јако су утицали на регрутовање нових КВ радника путем контроле над системом шегртовања. Стратегија послодавца да укину њихову моћ састојала се у бројним, често успешним, покушајима уништавања њихових синдиката. „Школа научног управљања” обезбедила је нове идеолошке аргументе: она је држала да понашање радника, све до појединачних покрета у оквиру механичких операција, мора да буде контролисано од стране техничара и менаџера, а према научним принципима. Послодавци су снажно подржали увођење усмереног образовања као средства за укидање контроле КВ радника над стручном обуком нових. Од касних 90-тих до I светског рата, готово свака конференција NAM-а (National Association of Manufacturers) усвајала је резолуције у прилог усмереног образовања. Оно је понудило нове методе обуке, која се одвија у школи а не на радном месту, и нове дипломе за растући слој предрадника и пословођа који ће одада бити постављани одвојено и изнад других производних радника, укључујући и КВ раднике, и на тај начин умањујући њихову моћ. (Bowles, Gintis 1976: 193).

метода business managementa у средњој школи. „Концентрација моћи доношења одлука у рукама администратора и захтев за економском рационализацијом имале су исте несрећне консеквенце за наставнике какве су бирократизација и рационализација производње имале за већину радника.” Контрола планова и програма, евалуација постигнућа (тестирање), професионална оријентација и саветовање (counseling), селекција уџбеничког материјала, методи наставе – све је то, у интересу „научног управљања” и повећања ефикасности, стављено у руке „експерата”. Настало је мноштво специјалиста који се баве најмањим делићима наставничког посла. Задаци размишљања о образовању, формулисања циљева, доношења стратешких одлука које се тичу образовања, смештени су у руке администратора високог нивоа. У циљу административне ефикасности, школе су постале веће и безличније. Могућност комплексних и интимнијих, личнијих односа уступила је место односима који више личе на оне везане за производну траку.

Фрагментација послова и нестајање личних односа међу људима прожели су све услужне професије. И медицински сектор је, на пример, доживео рађање великих, безличних здравствених бирократија, успон специјалиста и суб-специјалиста, ширење и раст пара-медицинских професија (физиотерапеути, оптометричари и др.) и „абдикацију” породичног лекара опште праксе.

Упоредо са виртуелним нестанком независних професија и интеграцијом white collar радника у фрагментиране и хијерархизоване радне улоге, појавиле су се и нове врсте послова и запослених, које се уобичајено називају „skilled subprofessional white-collar workers”, а укључују техничаре, надгледни персонал нижег нивоа, секретаре, службенике у великопродаји, зубарске помоћнике, техничке цртаче, пара-професионалце у здравству и образовању итд.

Експанзија уписа у установе вишег образовања била је, једним делом, одговор на потребе настале услед ових промена у структури запослења. Власничке и стручњачке елите су се, као и у претходним важним периодима у историји америчког образовања, мобилисале са циљем да се структура вишег образовања прилагоди новим потребама савременог корпоративног капиталистичког система.

Традиционална универзитетска структура, посвећена вредностима класичне учености и слободног истраживања, у оквиру четворогодишњих факултетских студија за *Bachelor of Arts degree*, била је прилагођена функцији образовања друштвене елите. Са огромним повећањем броја

претендената на студије,⁶ она је постала неодговарајућа. Новоформирани двогодишњи општински колеџи (*Community Colleges*) и технички институти (али и многе четворогодишње високо-школске институције) преузели су задатак обучавања будућих канцеларијских и техничких радника средњег нивоа.⁷

Одговор на притиске за улазак у систем вишег образовања водио је ка све већој хијерархијској диференцијацији унутар система. Елитни постојећи четворогодишњи колеџи углавном се нису отворили за масе, а у некима од њих селекција је постала и строжа. На врху су елитне Ivy League институције и чувени универзитети, следе мање престижни државни универзитети, затим државни колеџи и, на дну – општински колеџи. Исти механизам регулације подстакнут порастом броја студената, наиме – диверзификација и хијерархизација студија, био је на делу и у Француској, неколико деценија касније.⁸

Community College Movement је део ширег историјског процеса експанзије образовања. Почетком XX века, тачка експанзије била је на нивоу средње школе – претварање high school из елитне у масовну институцију. И ово кретање је било праћено диференцијацијом курикулума, и то у правцу стварања таквих курикулума који су више осигуравали завршно („вокационално”, „терминално”) образовање, а не припрему за високо образовање. Од II светског рата слична промена се дешава и у вишем

⁶ Већ од краја шездесетих година прошлог века нешто више од половине сваке генерације свршених средњошколаца у САД наставља школовање након матуре.

⁷ Јавни двогодишњи колеџи су 1948. имали 153 970, а 1968. 1169 635 студената. Само у току 60-тих, број општинских колеџа порастао је са 656 на 1100, а Карнегијева комисија (Carnegie Commission on Higher Education) је предвидела оснивање још 200 таквих колеџа у 80-тим, и то упркос великим финансијским рестрикцијама у буџету за више образовање. 1/3 свих студената у САД који улазе у више образовање започиње своје студије у Community colleges, а у Калифорнији чак 80%. Вид. J. Karabel: *Community Colleges and Social Stratification in Power and Ideology*, p. 232.

⁸ Процес је најјаснији на примеру сектора Високих школа (Grandes Écoles). Прво, у односу на мање престижни-универзитетски сектор, високе школе су имале много мање повећање броја студената. Даље, еволуција се разликује према рангу високе школе (мереним дужином постојања школе и подацима о почетним платама свршених студената): 80% пораста броја студената везано је за високе школе најнижег ранга. На најелитнијим високим школама, контрола броја уписаних праћена је и традиционалним обележјима селекције: ни девојке, ни деца радника. Пропорција студената из тзв. „народних класа” („classes populaires”) чак се смањује. Што се тиче универзитетског сектора, највиши нивои успеха (licence, maitrise, doctorat) заштићени су стварањем једног посредног нивоа у високом образовању, који одговара двогодишњим студијама након матуре (IUT, DEUG, BTS, пара-медицинске више школе, итд.) и који је апсорбовао велики део пораста броја студената (Baudelot, Establet 1991: 20–29).

образовању, и, као и раније, експанзија води ка некој врсти „каналисања” којим се „...људи дистрибуирају на начин који је грубо упоредив (*roughly commensurate*) и са њиховим класним пореклом и са њиховим очекиваним улогама”. (Karabel 1977: 234)

Процес којим се систем образовања шири не сужавајући при томе релативне разлике измеђ група (не мењајући „структуру прилике”) назива се „образовна инфлација”. Оно што је некада било вредно (на пример, диплома средње школе) сада вреди мање него пре. Заправо, из „веберијанске” визуре, могло би се рећи да, када друштвене групе нижег статуса достигну тј. освоје приступ неком специфичном нивоу образовања, образовна лествица се „повећава” за једну степеницу.⁹

Дакле, када је приступ вишем образовању „универзализован”, алокативна функција се наставила кроз установљавање одвојених установа – општинских колеџа, који су обезбедили образовање које ће бити не само различито од класичног универзитетског, него и краће. Општински колеџи (*Community colleges*) који се често схватају као „предводници” једног новог, отвореног и егалитарног система вишег образовања, у стварности јесу, доказује Ј. Karabel – прворазредни савремени израз дуалних историјских образаца класно заснованог каналисања и образовне инфлације. (Karabel 1977: 236)

Поредећи пет врста установа вишег образовања (јавни двогодишњи општински колеџи, јавни четворогодишњи, приватни четворогодишњи, јавни универзитети, приватни универзитети) Карабел је утврдио да су *community* колеџи најнижи по класном саставу.¹⁰ Подаци о занимању, приходу и образовању родитеља показују уски паралелизам успона класног порекла и степеница у хијерархији престижа установа вишег образовања које похађају њихова деца.¹¹

⁹ Ако је теорија о образовној инфлацији тачна, требало би очекивати да је огромна образовна инфлација у XX веку праћена минималним променама у систему друштвене стратификације. Многе студије показују (Jencks, на пример) да нема фундаменталних промена у америчкој класној структури (стагнантна социјална мобилност и непромењена дистрибуција богатства и прихода). То не значи да образовна експанзија није омогућила узлазну мобилност за многе појединце.

¹⁰ У њима је најмање деце стручњака и менаџера (16%) а највише деце радника (*blue collar*). На другом полу су приватни универзитети са 49% деце стручњака, само 20% деце радника. Испитивање породичних прихода дало је исте систематске разлике. Што се тиче образовања родитеља, пропорција студената чији су родитељи факултетски образовани креће се од 15% (општински колеџи) до 71,8% (приватни универзитети). Karabel, 1977: 237, Bowles, Gintis, 1976: 210.

¹¹ Наравно, иако постоји висока повезаност између класног порекла и типа институције у којој се студира, студенти нису експлицитно селекционисани на основу класног порекла.

Раст и развој двогодишњих јавних колеџа заснован је на променама у структури занимања, али много дугује и идеологији о једнаким шансама, према којој је Америка „земља шанси” која омогућава свакоме да напредује онолико колико му сопствене способности допуштају, независно од друштвеног порекла, и према којој је амерички систем јавног образовања – камен темељац те „отворене структуре прилика”.¹² Не само да се верује у могућност узлазне мобилности путем образовања, него постоји и убеђење да, у друштву које придаје велики значај дипломама, непоседовање одговарајуће дипломе може да буде фатално за остварење аспирација. Одскока је више образовање постало готово обавезно за улазак на средње и више положаје у класној структури.¹³ Овај нагласак на дипломама водио је ка појачаним захтевима за слободан приступ вишем образовању, а амерички образовни систем је био вољан да удовољи овим захтевима, и да, како каже Карабел, држи друштвену утакмицу („the mobility contest”) отвореном колико год је то могуће. Дакле, *Community College Movement* наизглед испуњава традиционалне америчке захтеве за једнакошћу шанси. Принцип постигнућа остаје нетакнут јер виши нивои у систему високог образовања онемогућавају приступ онима који не задовољавају њихове критеријуме. Студенти општинских колеџа показују врло високе образовне аспирације¹⁴, повезане, наравно, са жељом за узлазном мобилношћу. Друштвени процес који омогућава онима који су у колеџ ушли са превеликим надама (које никада неће бити реализоване), да се прилагоде својој ситуацији, назива се „cooling out”. Овај термин потекло је из класичне студије случаја В. С. Clark (1960). Истражујући San Jose City College, Кларк је нашао да постоје три типа студената: 1. Они којима је диплома двогодишњих (обично „примењених” студија крајњи циљ („pure terminal students”). 2. Они који желе и који ће успети да наставе студије

Важнији предиктор је „measured academic ability”. Највероватнији полазник општинског колеџа је „студент високих академских способности нижег социјалног порекла”, па затим студент вишег порекла и испод-просечних способности. Ibid. p. 238.

¹² М. Тrow пише да је улога јавног образовања у јавном мњењу и у „народном сентименту”, и перципирана повезаност јавног образовања са националним благостањем и индивидуалним постигнућем, већа у САД него у било којој другој земљи. В. М. Тrow: „The Second Transformation of the American High School Education”, у: *Power and Ideology*, с. 107.

¹³ Карабел је показао да се вероватноћа добијања посла високог статуса (менаџер, стручњак) јако повећава ако се поседује BA degree (Karabel 1977: 237). Исто су показали Baudelot и Establet за вероватноћу да се добије статус „cadre” у Француској, уз поседовање диплома једнаких или виших од „licence”. (Baudelot, Establet 2000: 152).

¹⁴ Бар три пута је већи број полазника општинских колеџа који желе да заврше 4 или више година студија, од броја оних који то заиста и ураде, а мање од половине полазника стигне до Associate of Arts degree (две године). (Bowles, Gintis 1976: 211).

на четворогодишњем колеџу („pure transfer”) и 3. Они чије су аспирације више од нивоа који би одговарао њиховом актуалном школском постигнућу („latent terminal students”). Ови последњи, који би масовно желели да искористе проходност ка вишим институцијама, али је мало вероватно да ће задовољити критеријуме, представљају проблем за колеџ: како, наиме, љубазно убедити „latent terminal” студента да је „трансфер” програм за њега неодговарајући а да то не изгледа као да му се одриче једнакост образовних шанси као идеал коме су Американци толико привржени?¹⁵

Управо Cooling out процес омогућава двогодишњем колеџу да изврши своје функције селекције и легитимације, а обзиром на његов класни састав, и да допринесе међугенерациској трансмисији привилегија.¹⁶ На самом дну растуће формализованог система усмеравања (tracking system), ови процеси каналишу студенте радничког порекла удаљавајући их од четворогодишњих студија и усмеравајући их у техничко-службеничка занимања средњег нивоа. Добивши приступ вишем образовању, студент нижег статуса често бива „охлађен” и натеран да интернализује свој (структурално индуковани) неуспех. Расцеп између аспирација и њихове реализације, који би могао да постане политички проблем, тако је померен, а идеологија једнаких шанси одржана: Community college movement, наизглед обећавајућа екстензија једнаких образовних шанси, у стварности означава екстензију класно занованог система усмеравања у вишем образовању и наставак дугог историјског процеса „образовне ескалације

¹⁵ „Cooling out” процес започиње још пре доласка на колеџ: ниски скорови на пријемним испитима воде у „remedial classes”, одељења која већ уливају сумњу у успех и успоравају кретање ка „правим” студијама („courses for credit”). Следећи корак је сусрет са саветником (counselor) ради утврђивања распореда курсева; овај покушава да (полазећи од скорова, успеха у средњој школи и „жеља” студента) помогне студенту у избору „реалистичног програма”. Трећа фаза је специјално смишљен обавезан једночасовни курс назван „Psychology 5: orientation to College”, који ставља посебан акценат на проблем нереалистичних аспирација. Након ових суптилних и мање суптилних порука које су му упућене, следи четврти корак: обавештење о потреби „поправљања” на курсевима где је добијена ниска оцена. Ово се не може игнорисати, јер ако студент сам не потражи помоћ (guidance) од професора, саветник, са ауторитетом дисциплинског апарата иза себе, захтева састанак са студентом. (Све улази у студентов стални досије – permanent record). Пети, одлучни корак је стављање студента на „probation”, притисак да се пређе на „реалистичан програм” („убијање наде”). Сврха целе процедуре је да се студент убеди да се сам повуче из школске конкуренције, без отворене присиле, и да задржи при томе „бенигни” поглед на процес школске селекције. Непозирност (openness) процеса је неопходна за његову успешност. (Karabel 1977: 238–240).

¹⁶ Вид. S. Bowles, „Unequal Education and the Reproduction of the Social Division of Labor”, in M. Carnoy, ed., „Schooling in a Corporate Society”, David Mc Kay, New York 1972, p. 48.

без стварне промене.”¹⁷ Cooling out процес није само израз „академског конфликта”, који би рефлектовао сукоб између ригорозних академских стандарда вишег образовања и неселективности уписа, већ је „...израз прикривеног класног конфликта” („submerged class conflict”). У суштини, тврди Карабел, то је сукоб између студената нижег порекла који захтевају друштвену мобилност и система који није способан да на те захтеве одговори зато што је сувише узак на врху, а академски стандарди имају класни карактер и функција им је да „оправдају” универзитет као средство за дистрибуцију привилегија и за легитимизацију неједнакости.¹⁸

За оне који опстану у општинским колеџима студије су, много чешће него у четворогодишњим, експлицитно вокационалне.¹⁹ Веза између потреба привреде и школског курикулума појачана је представницима бизниса у надзорним одборима и саветима колеџа. Федерална влада и велике приватне фондације такође активно подржавају вокационализацију наставних програма.

Са друге стране, ови колеџи све више личе на средње школе. Скрипта, „јасна” предавања, круто поштовање рокова, мала слобода у избору курсева, велике групе, велика оптерећеност наставника, стандардизација програма и наставних метода, безличност формализованих односа – навели су неке ауторе да их назову „средњим школама са пепељарама” („high schools with ashtrays”). Али то не треба оценити као неуспех Community College покрета, сматрају Bowles и Gintis, већ као „... успешну адаптацију на задатке које ти колеџи треба да испуне: обучавање великог броја студената да достигну ону посебну комбинацију техничке компетенције и помирљивог повиновања (social acquiescence) каква се захтева на стручним пословима средњег нивоа без значајније друштвене моћи (са врло мало

¹⁷ Да community college има негативан утицај на опстанак у систему вишег образовања, да он не повећава број bachelor degrees, да он омогућава највеће шансе за трансфер (и мобилност) студентима из средњих класа, све су то чињенице које су клијентели непознате. Вид. Karabel, с. 240.

¹⁸ Cooling out треба схватити пре као „органски”, него „освешћен” процес: њега нико није дизајнирао, већ је он напосто настао из конфликта друштвено-културних аспирација „претендата” и економске реалности. Но, главно је да, као резултат, људи за неуспех окриљују себе, а не систем.

¹⁹ Међутим, вокационална оријентација постаје типична и за целину америчког система вишег образовања и, по правилу, притисак у правцу „рационализације курикулума и наставних метода” јача са интензивирањем финансијске кризе у образовању. Она је снажно подржана и од стране Carnegie комисије у њеном „Final Report” из 1973. (Bowles, Gintis 1976: 206).

друштвене моћи – powerless) у хијерархији занимања корпоративне капиталистичке привреде”.²⁰

Експанзија високог образовања у САД 60-их година делом се може објаснити проширеном тражњом за техничким, службеничким и другим white collar вештинама у напредујућем корпоративном и државном сектору. Други део објашњења тицао би се „пролетаризације” white collar радне снаге чије су привилегије и прерогативи постепено умањивани тј. усклађивани са императивима профита и контроле у корпоративном предузећу, те, следствено, трке за „школским креденцијалима” за које се упорно верује да представљају „појас за спасавање”. Најзад, не треба занемарити ни растуће захтеве омладине из радничке класе и мањинских група (црнци, имигранти, жене) за проширењем приступа високом образовању²¹.

Само на почетку периода експанзије високошколског сектора постоји релативни паралелизам еволуције диплома и одговарајућих радних места. Већ од краја 60-их, у ситуацији образовне инфлације и пратеће девалвације диплома, несклад између аспирација студената и реализација очекивања (добивање добро плаћеног посла високог статуса који уз то пружа задовољство и испуњење) драматично се повећава. Континуирана ерозија „просечне добити” од свих високо школских диплома постаје очигледна и утолико већа како се иде од диплома највишег престижа ка дипломама општинских колеца. Појављује се и тзв. „каскадна” конкуренција. Она најпре супротставља носиоце исте дипломе, јер је понуда послова који одговарају том нивоу дипломе увек мања. Вишак незапослених се преси-

²⁰ „Big business” тежи да помири две супротности: потребу модерног процеса производње за већим развојем људских способности и, са друге стране, политичку потребу да се спречи да тај развој доведе до повећања личне аутономије која представља претњу постојећој подели рада и дистрибуцији моћи. Систем вишег образовања мора да комбинује подучавање интелектуалних умећа са „масовном пропагацијом капиталистичког фолклора и репродукцијом фрагментиране и субмисивне свести међу ‘middle level’ радницима”. (Bowles, Gintis 1976:207). Готово је немогуће за тај систем да сачува традиционалну „liberal arts” структуру и да преноси интелектуалне вештине високог нивоа, а да истовремено не пренесе и неке од истина о функционисању друштва и не подстакне развој критичке свести студената.

²¹ Као и у случају претходних маркантних периода у историји америчког школства, традиционална либерална теорија је, по њима, слабо „опремљена” за објашњавање савремене динамике. „Технократска” верзија либералне теорије може да објасни понешто од квантитативне експанзије система вишег образовања – потребама привреде тј. порастом тражње за високо образованом радном снагом, али она игнорише кључне социјалне аспекте раста: откуда, на пример, драматична суперпродукција високо образоване радне снаге, која ствара истинску резервну армију рада? „Демократска верзија”, на другој страни, не може да објасни комплексну стратификацију система вишег образовања и јасно узмицање либералних идеала пред сегментацијом и „вокационализацијом” студија .

па на доле, и они постају конкуренти онима који поседују одговарајућу диплому за тај ниво у хијерархији радних места итд. Наравно, дисторзија између броја диплома и одговарајућих радних места није само техничке природе, већ се у реалној свакодневици доживљава као разочарење и губитак илузија, и то утолико бруталније уколико су уложени напори и веровање у „друштвено–промотивне врлине” школовања били већи.

ЛИТЕРАТУРА

- Baudelot Christian, Establet Roger (1991). *Les étudiants, l'emploi, la crise*, Paris, Maspero.
- Baudelot Christian, Establet Roger (2000). *Avoir trente ans en en 1968 et 1999*, Paris, Ed. du Seuil.
- Bowles Samuel, Gintis Herbert (1976). *Schooling in Capitalist America*, London-New York, Routledge and Kegan Paul.
- Bowles Samuel, Gintis Herbert (1986). *Democracy and Capitalism: Property, Community and Change and the Contradictions of Modern Social Thought*, New York, Basic Books.
- Bowles Samuel, Edwards Robert (1993). *Understanding Capitalism: Competition, Command and Change in the U. S. Economy*, New York, Harper Collins College Publishers.
- Bowles Samuel (1969). *Planning Educational Systems for Economic Growth*, Cambridge Mass., Harvard University Press.
- Brown Robert, ed. (1973). *Knowledge, Education and Cultural Change*, London, Tavistock.
- Carnoy Martin (1973). *Knowledge, Education and Cultural Change*, London, Tavistock.
- Carnoy Martin, Levin Henry (1976). *The Limits of Educational Reform*, New York, David McKay Comp.
- Carnoy Martin, ed. (1972). *Schooling in a Corporate Society*, New York, David MCKay Comp.
- Karabel Jerome, Halsey A. H., eds.(1977). *Power and Ideology in Education*, New York, Oxford University Press.
- Katz Michael (1971). *Class, Bureaucracy and Schools*, New York, Praeger Publishers.
- Haralambos Michael, Holborn Martin (2002) *Sociologija : teme i perspektive*, Zagreb, Golden marketing.

THE EXPANSION OF HIGHER EDUCATION IN THE USA

By Mirko Filipović

ABSTRACT

The expansion of US higher education in the post-World-War II period may be explained by the concurrence of three historical tendencies: the expanded demand for technical, clerical and other white collar skills by the corporate and state sector of the economy, the proletarianization of the white collar labour, whose privileges and prerogatives are being brought into line with the profit and control objectives of corporate enterprise, and the demand for expanded access to higher education by minority and working class youth. The traditional system of higher education, which was suitable for training an economic elite, was now pressed to accommodate a wave of students who were destined for the middle level of relatively powerless jobs in corporate economy. An increased stratification of the white collar work force was needed and it relied on educational credentials to legitimate the stratification. The *Community College Movement* was an adequate response to these needs.